

کارگزینی علم است یا فن و هنر؟

نوشته: مرتضی خالقی

مقدمه: معمولاً جذب نیروهای جدید در هر سازمان از طریق کارگزینی صورت می‌گیرد. بعلاوه نگهداری، سازماندهی، تهییه و تنظیم آئیننامه‌ها و مقررات عزل و نصب کارمندان یا کارگران و بالاخره نظم و نسق دادن امور کارمندان یا کارگران، از وظایف اصلی کارگزینی است. بحث این که کارگزینی علم است یا فن نیز بحث تازه‌ای نیست، مقاله‌ای که ذیلاً درج می‌گردد در همین زمینه می‌باشد.

در این مقاله بررسی تأثیر علم و فن، میزان نفوذ و تقدم و تأخیر هر کدام، اصل و فرع بودن هر کدام، تجزیه و تحلیل آنها و در نهایت جستجوی مصادیق علمی، فنی و یا هنری بودن کارگزینی در جایگاه قوانین و مقررات مدنظر می‌باشد.

دانشگاه علوم پزشکی اسلامشهر

این مبحث را با کنکاش در موارد زیر آغاز می‌نماییم:
مدخل ورودی این بحث را به سه طریق می‌توان انتخاب نمود.

۱- آیا امر کارگزینی مبتنی بر علم، یا فن، یا هنر است؟
اوّل - اینکه ما معلومات کلی در ذهن خود داریم و نتیجه علمی یا فنی یا هنری بودن کارگزینی را به خوبی می‌دانیم و قضايا را به گونه‌ای دسته‌بندی و ارزیابی می‌کنیم که نتایج حاصله با معلومات ذهنی ما همسو گردد.

۲- تأثیر هریک را از موارد فوق را در امر کارگزینی چگونه ارزیابی می‌کنیم؟
دوم - اینکه فرض خود را بر این می‌گذاریم که هیچگونه اطلاعاتی در ذهن خود نداریم و قضايا را بررسی می‌کنیم و می‌خواهیم بدانیم که ماهیت کارگزینی چیست؟ و چه وظایفی را عهده‌دار است؟ و سپس موضوعات و ماهیت این حرفه را سنجیده و در مقام داوری می‌خواهیم ارزیابی کنیم.

۳- در قلمرو کدامیک از علوم واقع است؟
سوم - اینکه معلوماتی در ذهن خود داریم و ماهیت این شغل و وظایف آن را می‌دانیم، لیکن می‌خواهیم بررسی کنیم که آیا ماهیت و وظایف

آن؟ کدامیک مقدم است؟ کدام اصل است و کدام فرع؟ اهمیت و جایگاه هر یک از آنها در امر کارگزینی چگونه است.

۴- فنی و هنری بودن آن را چگونه می‌توان تجزیه و تحلیل نمود.
۵- جستجوی مصادیق علمی، فنی، هنری آن در جایگاه قوانین و مقررات چگونه امکان‌پذیر است؟

و ماهیت این شغل قابل انطباق با مسایل علمی است اطلاق افاده عموم می‌کند یعنی هم ناظر بر شرکت و مؤسسه خصوصی و هم شرکت و مؤسسه دولتی می‌شود ولی ممکن است برخی با تکیه بر عرف عام بر آن باشند که کلمه «مؤسسه شامل وزارت‌خانه نیز» می‌شود. مثلاً شخصی که در یک وزارت‌خانه شاغل است در عرف عام می‌گویند در فلان مؤسسه با اداره شاغل است. اگرچه این گفته از نظر عام و عموم ممکن است درست به نظر آید ولی از نظر قانون درست نمی‌باشد زیرا از نظر قانون مؤسسه دولتی با وزارت‌خانه قابل انطباق نمی‌باشد به طوریکه قانون استخدام کشوری در ماده ۲ می‌گوید:

«وزارت‌خانه واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون به این عنوان شناخته شده است» و « مؤسسه دولتی واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون ایجاد و به وسیله دولت اداره می‌شود»

۲- این تعریف از اعتبار سنجی برخوردار است بدون اینکه بتوان تعریف جامع و مانعی را جایگزین آن نمود. از آن جهت اعتبار سنجی است که موضوعات آن قراردادی است و ممکن است در اثر قانون یا تصویب‌نامه یا آئیننامه و یا برخی از سیاستگذاریهای اداری، حوزه عملکرد آن محدود گردد یا گسترش یابد.

واقعیت این است که تعاریف مذکور ماهیت امر کارگزینی را به خوبی روشن نمی‌کند. لذا به شرح نمونه و ظایف و مسئولیت‌های این حرفه می‌پردازیم، طرح طبقه‌بندی مشاغل رسته اداری و مالی سازمان امور اداری و استخدامی کشور مقرر می‌دارد که اقدامات زیر توسط ارگزینیها انجام گیرد:

مزبور با داده‌های علمی قابل توجیه و دفاع می‌باشد و آیا می‌توان آنرا تحت قاعده و نظام خاصی در آورد.

این مقاله تحقیقی راه سوم را با توجه به مسایل علمی و مبانی مختلف آن همراه با نقد و استدلال موضوعات گوناگون مورد ارزیابی قرار می‌دهد و در این راه با استفاده از داده‌های علمی و تجارب عملی، علم و عمل را توأم نموده و به تشریح آنچه که باید باشد می‌پردازم.

۱- تعریف کارگزینی

لوتر گیولیک یکی از دانشمندان معاصر علوم اداری در بیان تعریف کارگزینی می‌گوید «کارگزینی شامل استخدام و کارآموزی و همچنین تأمین شرایط مساعد کار می‌گردد» دانشمند مذکور بدون اینکه تعریفی کلی از کارگزینی بیان نماید، موضوعات آنرا در معنای عام بر شمرده و به اجمال برگزار نموده است به نحوی که بیان مذکور را نمی‌توان در قالبهای مختلف تجزیه و تحلیل نمود، ولی از نظر علوم اداری می‌تواند مطرح گردد که این نظریه در چه مقطعی از زمان و مکان و در چه شرایطی مطرح بوده است و معايب و معافین آن از نظر علم مدیریت به ویژه مدیریت نوین و نظریه نوین و تحلیل سیستمی سازمان مورد کاوش قرار می‌گیرد. برخی دیگر از نویسندهای نیز در تعریف اداره کارگزینی می‌گویند «کارگزینی قسمتی از تشکیلات یک مؤسسه یا شرکت است که به امر استخدام، آموزش، ترفیعات و تنبیهات کارکنان اشتغال دارد» از نظر حقوقی و علمی به این تعریف ایراداتی بشرح ذیل وارد است:

۱- هرچند که مؤسسه و شرکت مطلق است و

و عقلایی موضوعات مطروحه را می‌توان در سه گروه طبقه بندی نمود. هرچند ارتباط آنها غیر قابل تفکیک است.

- ۱- موضوعاتی که از نظر حقوقی مطرح می‌گردد.
- ۲- موضوعاتی که از نظر اداری مطرح می‌گردد.
- ۳- موضوعات مشترک حقوقی و اداری.

الف - موضوعاتی که از نظر حقوقی مطرح می‌گردد

۱- احکام انتقال	۲- ترمیم حقوق
۳- مرخصی	۴- معدوریت
۵- ترفع	۶- اضافه کار
۷- استخدام	۸- تبدیل وضع استخدامی
۹- بازنشستگی	۱۰- وظیفه
۱۱- تعاون	۱۲- بیمه
۱۳- رفاه کارکنان	۱۴- مطالعه قوانین و مقررات
۱۵- اظهار نظر در مورد نحوه اجرای قوانین و مقررات مورد عمل.	

نقد و بررسی موضوعات حقوقی

ممکن است برخی ایراد بگیرند که جای این مطالب و موضوعات جنبه حقوقی دارد قوانین و مقررات به زبان فارسی است و هرکس چند کلاس سواد داشته باشد می‌تواند مطالب را درک و اجرا کند، تا چه رسد به مدرک تحصیلی دیپلم و فوق دیپلم و یا مدرک تحصیلی لیسانس و فوق لیسانس تاریخ و جغرافی یا فیزیک و شیمی یا آزمایشگاه و بیوشیمی و ادبیات فارسی، به طور خلاصه عقیده کلی و عمومی بر این است که هرکس با مختصر سواد، چنانچه چند سالی عملًا در این حرفه به خدمت اشتغال داشته باشد، خود بخود و

- رسیدگی به فرمهای پر شده استخدامی به منظور اطمینان از پاسخ آنها.
- تهیه پیش نویسهای کارگرینی از قبیل پیش نویس احکام انتقال، ترمیم حقوق، مرخصی، معدوریت، ترفع، اضافه کار و نظیر آن با اطلاع مافوق و با رعایت قوانین و مقررات مربوطه.
- تهیه پیش نویس خلاصه پرونده استخدامی و صورت برداری از اوراق، طبق دستور مافوق.
- رسیدگی به پیشنهادات و تقاضاهای واصله مربوط به امور استخدام، تبدیل وضع استخدامی، ترفع، بازنشستگی و تعیین و برقراری حقوق بازنشستگی و وظیفه.
- انجام امور مربوط به تعاون، بیمه، و رفاه کارکنان.
- برنامه ریزی و تمشیت و سرپرستی امور مختلف کارگرینی.
- اجرای خط مشی تعیین شده و اتخاذ تدابیر لازم به منظور حسن انجام هدفهای مورد نظر.
- استخدام و معرفی کارمندان واجد شرایط جهت انجام مشاغل مورد نظر.
- تهیه ضوابط و دستورالعملهای لازم.
- شرکت در کمیسیونها و جلسات مختلف.
- تهیه فهرست احتیاجات پرسنلی سازمان متبوع و اقدام لازم در زمینه تأمین این احتیاجات.
- مطالعه قوانین و مقررات استخدامی و اظهارنظر در مورد نحوه اجرای قوانین و مقررات مورد عمل.
- اتخاذ تدابیر لازم به منظور پیشرفت و بهبود امور جاری.
- تهیه گزارشها لازم.

به منظور سهولت در نقد و بررسی و اثکاء به داده های علمی همراه با استدلال و روش منطقی

- ۵- از رشته‌های مختلف قوانین اطلاعاتی دارید؟
- ۶- هیچ می‌دانید رشته‌های مختلف قوانین با هم ارتباط دارند؟
- ۷- طبقه‌بندی قوانین و آثار اجرایی طبقه‌بندی قوانین را می‌دانید؟
- ۸- آیا می‌دانید تغییر قوانین مبتنی بر علم و قواعد خاصی است؟
- ۹- مقررات چیست؟
- ۱۰- تفاوت مقررات با آئیننامه را می‌دانید؟
- ۱۱- منظور از اظهار نظر در مورد نحوه اجرای قوانین چیست؟
- ۱۲- آیا رو خوانی سطحی یا نگاه کردن به قالب مواد بی روح را می‌توان مطالعه نامگذاری کرد
- ۱۳- به چه چیز اظهار نظر گفته می‌شود؟
- ۱۴- آیا به هر گفتن و نوشتن اظهار نظر اطلاق می‌شود؟
- ۱۵- آیا هیچ می‌دانید اظهار نظر بر علم، آگاهی، دانش، انتخاب، قاعده، اصول و نظم منطقی استوار است؟
- ۱۶- چرا در نمونه وظایف در موردی قوانین و مقررات استخدامی و در موردی دیگر قوانین و مقررات مورد عمل آمده است؟
- ۱۷- مطالعه و اظهار نظر در باره قوانین و مقررات چگونه حاصل می‌شود؟ با رو خوانی؟ یا درک صحیح؟
- ۱۸- آیا برای درک صحیح ضوابط و قواعدی به نظرتان می‌رسد؟
- ۱۹- یا اینکه ضابطه‌ای وجود ندارد بلکه فقط خواندن و فکر کردن است؟
- ۲۰- آیا هیچ می‌دانید برای درک صحیح از قوانین و مقررات جدا از فکر کردن قالبهای علمی و منطقی وجود دارد؟
- ۲۱- آیا اصول و قواعد آنرا می‌شناسید و صدها

اتوماتیک وار به خوبی مسایل را یاد خواهد گرفت و حتی برخی از کارشناسان و کارشناسان ارشد دانشگاهی در رشته علوم اداری و مدیریت دولتی پا را از این هم فراتر گذاشت و عقیده دارند برای تدریس درس قوانین و مقررات استخدامی مدرک تحصیلی دانشگاهی مرتبط ضروری نمی‌باشد، بلکه هر تحصیل کرده دانشگاهی با هر رشته تحصیلی حتی اگر فلسفه یا ادبیات فارسی باشد و فقط تجربه عملی در کارگری نی داشته باشد کافی خواهد بود.

ولی چون در این مقاله تحقیقی سعی بر آن است که خطوط کلی این حرف را آن طور که باید باشد ^{۱۱} ترسیم گردد و اصلاً سخن بر سر این موضوع است که به نحوی مطرح گردد این حرف چیست، علم است یا فن یا هر دو، چگونه علمی است؟ علمی است در قالب فن و هنر؟ یا هنر و فنی است مبتنی بر علم؟ آیا فن خاصی است که با کار تجربی بدون نیاز به علم حاصل می‌گردد؟ در چه مواردی علم و فن توأم است؟ و در چه مواردی فقط فن است؟

لیکن قبل از نتیجه گیری نهایی برای رفع توهمندی ابتدا سئوالاتی مطرح و بعد به شیوه استدلالی و منطقی آن سئوالات را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهیم تا بلکه بتوانیم غبار توهمند را پاک نماییم. تقاضا می‌شود یکبار دیگر جملات مربوط به مطالعه قوانین و مقررات استخدامی و اظهار نظر در مورد نحوه اجرای قوانین و مقررات مورد عمل را مرور کنید و به این سوالات پاسخ دهید:

- ۱- منظور از مطالعه قوانین چیست؟
- ۲- آیا رو خوانی قوانین است یا درک قوانین؟
- ۳- با تعاریف قانون و ماهیت آن آشنا هستید؟
- ۴- کلیات و مبانی قوانین را می‌شناسید؟

مدیریت، علوم اجتماعی، حقوق، علوم اقتصادی و امور مالی و یا ممکن است به جهتی لیسانس در سایر رشته‌ها یا لیسانس عام پیش‌بینی گردد.

پرداختن به این تضاد و دوگانگی یعنی توجیه این مطلب اگر به لحاظ اهمیت، مدرک تحصیلی مطلوب مورد نیاز است پیش‌بینی مدرک تحصیلی دیپلم و یا لیسانس عام نظری فلسفه یا ادبیات فارسی یا رشته‌های دیگر که هیچگونه ارتباط و سنتیتی با شغل مذکور ندارد چگونه قابل دفاع می‌باشد و ایراد وارد را چگونه توجیه می‌کنند، آیا دلایل اش موجه است یا غیر موجه، مطلبی است که با مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سیاستهای اداری ارتباط دارد که تحقیق در مورد آن نیاز به تنظیم مقاله تحقیقی جداگانه دارد ولی همینقدر کافی است که گفته شود پیش‌بینی دیپلم یا لیسانس و فوق لیسانس غیر مطلوب در شرایط احراز شغل مذکور اسباب و علل دیگر دارد. لیکن اسباب و علل هرچه باشد اثبات کننده این امر نمی‌باشد که دارندگان مدرک تحصیلی غیر مطلوب بتوانند حتی گوشة ناچیزی از موضوعات مختلفی که در علوم اداری مطرح می‌گردد و نیاز به تخصص دارد با درک صحیح از قوانین، تصویینامه‌ها و آئیننامه به علت فقدان اطلاعات مقدماتی و آشنایی به اصول و قواعد و مبانی علمی آن از حداقل کارآیی برخوردار گرددند. در بیان اهمیت درک موضوعات و مسائل حقوقی حرفه کارگرینی و به خاطر پرهیز از داوری انحصاری که آیا این نظر صائب است یا خیر؟ بد نیست به نظر برخی از صاحبینظران این رشته اشاره گردد. امروزه حقوق و تکالیف مستخدمان دولت در چارچوب خاص خود که می‌توان آنرا حقوق استخدامی نام نهاد مطالعه می‌شود. این رشته جدید که به نوبه خود متأثر از اصول حقوق مدنی حقوق کار حقوق اداری حقوق اساسی و به طور کلی

سئوال دیگر... برای رفع توهمنات مطروحه باید گفت مطالب حقوقی حرفه کارگرینی به طور اجمالی در قالب قوانین تصویینامه آئیننامه بخشنامه مطرح می‌گردد. و شناخت علمی این موضوعات در قلمرو علم حقوق است. بنا بر این کسی که از کلیات و مبانی این علم و شعبات آن اطلاعی ندارد و قواعد منطقی و اصول آن را نمی‌داند چگونه می‌تواند در لایقی قوانین و تصویینامه‌ها و آئیننامه‌ها غور و بررسی کند و مطالب را آن طور که باید بفهمد، روخوانی قوانین و درک ناصحیح یا با مسامحه و خوش‌بینی، درک جزئیات فراموش شدنی بدون داشتن علم یک مقوله است و اندیشه، تدبیر، تفکر و خلاقیت و درک صحیح مفاد قوانین با استفاده از قواعد علمی و منطقی مقوله دیگری است که هیچ رابطه و سنتیتی با هم ندارند بطوریکه برخی از صاحبینظران این علم در باره اهمیت یادگیری این اصول و بکار گیری آن می‌گویند هر کس با حکم و قانون سروکار دارد و در رشته‌های حقوقی کار می‌کند از آن بهره‌ور می‌شود و هر اندازه نسبت به دانستن مسائل آن ورزیده‌تر و آزموده‌تر و نیرومندتر باشد در استنباط مقاصد قانونگزار و حل و تصفیه قضایای قانونی و حتی تشخیص مصالح و مفاسد وضع و رفع قانون ورزیده‌تر نیرومند تر و ماهر تر می‌گردد.

راستی اگر حق مطلب چنین است این تضاد و دوگانگی را با شرایط احراز رشته شغلی کارگرینی چگونه می‌توان توجیه نمود؟ زیرا در شرایط احراز آمده است:

۱- گواهینامه پایان دوره کامل متوسطه مرجحاً در رشته علوم اداری و بازرگانی.

۲- گواهینامه فوق دیپلم یا لیسانس یا فوق لیسانس یا دکترا مرجحاً در یکی از رشته‌های علوم اداری،

مبانی علمی و جوانب عملی آن علم مدیریت اطلاق نمی شود و این موضوعات نیز مطلوبی نیست که در حدود ۲۶۵ ساعت درس دوره های کوتاه مدت مدیریت پایه و تکمیلی و عالی قابل درک و توجیه زیرا این دوره های کوتاه مدت مدیریت فقط می توانند هشدار دهنده و باز دارنده باشد. برای جلوگیری از اقدامات و تصمیمات عجولانه و بی محابا، نه ارشادی و هدایتگر و کافی به مقصود، مگر اینکه استمرار یابد.

پس از فراغت از موضوعات حقوقی و اداری و ترسیم نمایی کلی از موضوع، این سوال مطرح می شود که بین حقوق و اداره چه ارتباطی وجود دارد؟ لازمه پرداختن به این بحث آشنایی با تعریف حقوق اداری و علوم اداری می باشد.

۱- تعریف حقوق اداری

حقوق اداری شعبه ای از حقوق عمومی است که در باره اشخاص حقوقی اداری و تشکیلات و وظایف وزارت خانه ها و ادارات دولتی و تقسیمات کشوری و روابط این سازمانها بحث می نماید.

این رشته از حقوق با حقوق اساسی رابطه بسیار نزدیک دارد و در اثر خدماتی که دولتها به تازگی عهده دار شده اند روز بروز بر وسعت حقوق اداری افزوده می شود.

۲- تعریف علوم اداری

«علوم اداری عبارت از مطالعه برای کشف و تعیین بهترین روشها برای اداره است» از تعریف مزبور این نتیجه حاصل می شود که حقوق اداری به کاوش های علوم اداری نیازمند است و علوم اداری نیز نمی تواند

تمامی رشته های دیگر حقوق عمومی و برخی از رشته های حقوق خصوصی است و در هر حال باید آنرا یکی از رشته های حقوق عمومی دانست سال به سال شکل مشخصتر و روشنتری می گیرد و سرانجام به وضعی در می آید که به عنوان یک رشته حقوقی مستقل مورد مطالعه قرار گیرد.

ب - موضوعاتی که از نظر اداری مطرح می گردد

- ۱- فرمهای استخدامی خلاصه پرونده استخدامی
- ۲- برنامه ریزی و تمثیل و سرپرستی امور مختلف کارگزینی
- ۳- اجرای خط مشی تعیین شده و اتخاذ تدابیر به منظور حسن انجام هدفها
- ۴- پیش بینی احتیاجات پرسنلی و اتخاذ تدابیر لازم به منظور پیشرفت و بهبود امور همانطور یکه قبل اشاره شد در یک تصمیمگیری یا عمل در موضوعات مختلف، جنبه های حقوقی و اداری یک موضوع به شکل واحد آن بدون تفکیک ملاک عمل قرار می گیرد هر چند تفکیک آنها نیز از نظر علمی آن چنان مشکل نمی باشد. بنابراین به لحاظ درک و فهم مسایل مزبور و در مقام آنچه که باید باشد اصولاً می بایستی شیوه های مختلف علم مدیریت، عناصر مدیریت، تصمیمگیری، برنامه ریزی تعیین هدف و وضع خط مشی، سازمان، تقسیم کار و طبقه بندی وظایف تفویض اختیار و عدم تمرکز، هماهنگی و ارتباطات، رهبری، کنترل و نظارت، مسایل اقتصادی، بودجه و نیز انگیزش و روابط انسانی به شیوه علمی آن مورد مذاقه قرار گیرد و گرنه استعمال و بکار بردن این کلمات بدون توجه به

- ۲- تهیه ضوابط و دستورالعملهای لازم
  - ۳- شرکت در جلسات و کمیسیونها
  - ۴- تهیه گزارش‌های لازم
- البته باید اذعان داشت ترسیم تصویر مصاديق این موضوعات در حال حاضر نه امکانپذیراست و نه ضرورت دارد. منظور از عدم امکان تصویر کلی است و گرنه به صورت مورد به مورد غیر مقدور نخواهد بود.
- در اینجا می‌توان گفت اغلب اوقات موضوعات مذکور بعضاً به شکل حقوقی و به طرز اداری آن قابل طرح و بررسی است و تفکیک آن دو از یکدیگر از نظر عملی امکانپذیر نیست هرچند که بتوان از نظر علمی حدود و شغور آن دو را معین نمود.

نسبت به حقوق و به خصوص حقوق اداری بی‌اعتناء بماند هرچند که موضوع حقوق اداری از موضوع علوم اداری جداست. مثلاً: دانستن این مسئله که آیا مرجع تصمیمگیری در یک وزارت‌خانه یا اداره فقط باید رئسای وزارت‌خانه که در مرکز هستند باشد یا بهتر است به نمایندگان آن وزارت‌خانه در محل اختیار تصمیمگیری بدنه مربوط به حقوق نیست، بلکه مربوط به علم اداره است ولی بعد از اینکه بهترین راه حل انتخاب شد و به صورت یک متن (قانون، تصویبنامه، آئیننامه) در آمد وارد قلمرو حقوق می‌شود.

ت: موضوعات مشترک حقوقی و اداری

- ۱- استخدام و معرفی کارمندان واجد شرایط

منابع مأخذ:

- ۱- حقوق اداری دکتر ابوالحمد ابولحمد جلد ۱
- ۲- مقدمه علم حقوق دکتر ناصر کاتوزیان
- ۳- واژه‌نامه حقوق اسلامی دکتر حسین میرمحمد صادقی
- ۴- تقریرات اصول محمود شهابی
- ۵- مجموعه کامل قوانین و مقررات استخدامی ۱۳۷۱ دکتر محمد حسن وطنی
- ۶- اصول و مبانی علمی طبقه‌بندی مشاغل دکتر کمال پرهیز کار
- ۷- سازمان و مدیریت دکتر علی‌محمد اقتداری
- ۸- تئوریهای سازمان و مدیریت ترجمه مهندس گوئل کهن
- ۹- ۸۵۰۰ واژه و اصطلاح مدیریت و حسابداری محمد علی حقیقی و اکرم هادی زاده
- ۱۰- فرهنگ توصیفی اصطلاحات اقتصادی حسن گلریز
- ۱۱- طرح طبقه‌بندی مشاغل رسته اداری و مالی سازمان امور اداری و استخدامی کشور